

Освіта, культура, мистецтво,
гуманітарні та соціальні науки, журналістика, інформація

DOI: 10.61718/crp35.01
УДК 327:395:94(100)

Циватий Вячеслав Григорович

Кандидат історичних наук, доцент
Заслужений працівник освіти України
ORCID: 0000-0003-1505-7483

*Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин
Дійсний член (академік) Української академії геополітики та геостратегії
Дійсний член Національної академії наук і мистецтв України*

**КРОСКУЛЬТУРНІ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ В ПРАКТИЦІ СУЧАСНОЇ ДИПЛОМАТІЇ:
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ І МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТИ**

Концепт «Кроскультуральність» і концепт «Етнокультуральність» є важливими елементами сучасної моделі дипломатії провідних держав світу та України. Успішне та ефективне використання цього інструмента дипломатії забезпечує на практиці посилення та просування позитивного іміджу держави в умовах мондіалізованого світоустрою ХХІ століття та стратегічного розвитку регіональної дипломатії, ветеранської дипломатії та побратимської дипломатії [1, с. 851-862].

Кроскультура та Етнокультура – це багатофункціональні системи сучасного соціуму. Кроскультурна дипломатія – це практика налагодження міжнародних відносин та діяльності дипломатичних інституцій з урахуванням культурних особливостей, цінностей та традицій різних народів світу [2]. Пріоритетними напрямками та ключовими аспектами кроскультурної дипломатії у 2025-2026 роках безумовно є: 1) Культурний інтелект (CQ): здатність дипломата розпізнавати та адаптуватися до культурних контекстів. Це включає знання етикету, релігійних норм та особливостей невербальної комунікації. 2) М'яка сила (Soft Power): використання культури, мистецтва та освіти для формування позитивного іміджу держави на міжнародній арені. 3) Уникнення конфліктів: розуміння «підтекстів» у спілкуванні допомагає уникати непорозумінь, що можуть виникнути через різне сприйняття часу (монокронні vs поліхронні культури) або ієрархії. 4) Цифрова дипломатія: урахування культурних відмінностей при взаємодії в соціальних мережах та на міжнародних онлайн-платформах.

Для поглибленого вивчення досліджуваної проблематики (український контекст) можна ознайомитися з матеріалами про культурну дипломатію України на сайті Українського інституту.

Етнокультура в дипломатії (часто частина культурної дипломатії) – це використання традицій, мови, мистецтва та ідентичності народу для налагодження міжнародних зв'язків, оптимізація роботи дипломатичних інституцій і просування позитивного іміджу держави.

Основні аспекти застосування етнокультури в дипломатії у 2025-2026 роках: 1) М'яка сила (Soft Power): популяризація національних символів (наприклад, української вишиванки або японського кімоно) допомагає країні стати впізнаваною та викликати симпатію на світовій арені без застосування тиску. 2) Цифрова етнодипломатія: використання соціальних мереж та VR-технологій для демонстрації автентичних обрядів, кухні та ремесел міжнародній аудиторії. 3) Гастродипломатія: просування національної кухні як інструменту культурного діалогу. Внесення страв до списку ЮНЕСКО (наприклад, культура приготування борщу) зміцнює дипломатичний статус регіону. 4) Етнопротокол: уключення елементів народних традицій в офіційні державні візити (традиційне вітання, дарування виробів народних майстрів), що підкреслює повагу до спадщини. 5) Захист ідентичності: в умовах конфліктів етнокультура стає інструментом боротьби за суб'єктність, демонструючи світу унікальність та неперервність історії народу.

Для поглиблення знань про офіційні культурні заходи можна відвідати сайт Міністерства закордонних справ України або платформу Українського інституту, які професійно займаються культурною дипломатією та публічною дипломатією [1, с. 851-862].

У глобалізованому, інформаційному й кроскультуральному сучасному соціумі постають на порядку денному нові наукові проблеми, а науковці й дослідники, відповідно – пропонують свої інноваційні підходи для

їх інституціонально-системного аналізу, обґрунтування, розв'язання та вирішення. У міжнародних відносинах початку XXI століття увагу дослідників привертає кроскультурна та інституціональна складова зовнішньополітичної та політико-дипломатичної діяльності держав.

Цей інтерес обумовлений тим, що в сучасному світі дипломатія, політика і культура дійсно є унікальними інструментами політичного регулювання, здатними гармонізувати міжнародний клімат, залагоджувати гострі кризи й конфлікти, активізувати суспільно-політичні процеси та інформаційно-комунікаційні зв'язки, зближати людей різної ментальної, етнічної, релігійної, міжкультурної, соціокультурної та соціально-політичної приналежності [1, с. 52-54].

Нові виклики часу, проблеми глобалізації, інтернаціоналізації, інституціоналізації, культурної експансії, надають особливе звучання питанням використання кроскультуральності та культурного потенціалу в інтересах тієї або іншої держави. Розуміння цього знайшло відображення в цілому ряді різних документів, прийнятих багатьма державами світу, які, у загальному й цілому, можна назвати зовнішніми культурними концепціями держав [1, с. 53-54].

Відзначимо, що звернення до національної культури як засобу досягнення певних політичних цілей – явище не нове в історії зовнішньої політики і дипломатії. Подібні приклади характеризують кожен історичний епоху, але тільки в сучасному світі цей процес набув офіційного оформлення у вигляді різних державних концепцій і доктрин, одержавши статус частини зовнішньої політики та дипломатичних практик держави [2; 3, с. 36-39; 196-199].

На сьогодні вже накопичено багатий досвід вироблення й реалізації стратегії зовнішньої культурної політики різними державами світового співтовариства, що може бути використаний і Україною. Безумовно, цей досвід повинен бути застосований до українських реалій і можливих перспектив лише з урахуванням національної специфіки, традицій, історії культурного, політичного, дипломатичного, мовного, соціально-економічного розвитку української держави й особливостей менталітету українців [4, с. 271-275].

Незважаючи на різноманітний спектр підходів до реалізації зовнішньополітичних культурних концепцій, лише деякі держави володіють дійсно ефективною й багатовекторною зовнішньою культурною політикою. Із цього погляду досвід створення таких концепцій можна розглянути на прикладі найбільших європейських країн: Німеччини, Франції, Великої Британії, Королівства Іспанія, Республіки Польща – відомих своїми багатими культурними традиціями, активними й різноманітними міждержавними стосунками. Крім того, ми думаємо, що саме досвід європейських країн для української моделі буде найбільш характерним і дієвим.

В умовах глобалізації Україна накопичила багатий досвід і потенціал подальшого інституціонального розвитку, удосконалення своєї дипломатичної системи, моделі дипломатії та форм інноваційного культурно-гуманітарного співробітництва [5; 6, с. 40-45].

Міністерство закордонних справ України, його центральний апарат та дипломатичні представництва протягом історії становлення держави, відіграли значущу роль у захисті національних інтересів української держави на міжнародній арені. Нові історичні реалії, міжнародне визнання України як суверенної та незалежної держави спонукало спрямувати основні зусилля на пошуки державою власного місця серед рівноправних суб'єктів міжнародних відносин [7; с. 11-31; 8, с. 13-15; 9; 10, с. 181-190].

У цьому плані окреслюється ключова роль МЗС у формуванні позитивного іміджу України, оскільки мережа посольств та інших установ має дуже значні можливості для поширення відомостей про Україну. Зовнішньополітичне відомство завжди сприяло компаніям українських підприємств, насамперед туристичного комплексу, проведенню фестивалів культури та мистецтв, проведення інших заходів, що пов'язані із поширенням української культури та української мови за кордоном [11, с. 38-48; 12].

«М'яка сила» публічної дипломатії в глобалізованому світі представляє собою комплекс інструментів, інститутів, форм і методів досягнення зовнішньополітичних цілей без застосування зброї, за рахунок інформаційного, культурного та інших важелів впливу. Вона формується за рахунок привабливості культури, політичних ідеалів і політичного курсу держави. Політика і дипломатія з більшою ймовірністю будуть привабливими, якщо вони базуються на цінностях, які поділяються іншими. Ключовим елементом «м'якої сили» є комплексне формування позитивного іміджу держави. Активна участь держави у вирішенні глобальних проблем сучасності значно посилює його «м'яку» могутність у глобалізованому та поліцентричному світі XXI століття [12; 13].

Сучасні глобальні тенденції свідчать про підвищення актуальності гуманітарного виміру зовнішньої політики, а публічна дипломатія та її «м'яка сила» (культурна дипломатія; гастрономічна дипломатія; спортивна дипломатія та ін.) стають все більше вагомим фактором міжнародного життя більшості держав сучасного світу. Публічна та культурна дипломатія на сьогодні – це вже не випадковість, а закономірні реалії, на які необхідно

швидко й ефективно перебудовуватися, щоб рухатися вперед, нога в ногу з новою європейською дипломатією XXI століття і новою європейською дипломатичною службою XXI століття [14, с. 9-12; 15, с. 37-40].

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі нададуть можливість створити цілісну системну картину політико-дипломатичного світу і національних особливостей політико-дипломатичних систем у сфері культури та дипломатичних практик, як інституціонального кластеру міждержавних відносин, як інституціонального кластеру політики, дипломатії, права, комунікації, кроскультуральності, філософії, релігії та культури тогочасної й сучасної європейської цивілізації, сучасної системи міжнародних відносин і національних моделей дипломатії [16, с. 21-24].

Наукове обґрунтування і концептуалізація таких соціальних регуляторів сучасного світоустрою, як міжнародні відносини, зовнішня політика, дипломатія і міжнародне право – це інноваційний і перспективний напрям досліджень у сфері сучасної гуманітаристики, міжкультурної комунікації та соціокультурних розвідок в умовах поліцентричного світоустрою XXI століття.

Удосконалення напрямів розвитку культурної дипломатії, публічної дипломатії, зовнішньої культурної політики України в умовах глобалізації та сучасної світової кон'юнктури – це відповідь українського суспільства і державності на нові виклики та загрози XXI століття [17, с. 119-122].

У 2025-2026 роках врахування кроскультурних та етнокультурних особливостей є критичним чинником успіху дипломатичної місії. Дипломати мають діяти як «культурні перекладачі», що адаптують комунікацію до локального контексту [18; 19].

Отже, основні аспекти врахування кроскультурних особливостей:

- адаптація стилів комунікації та переговорів: дипломати повинні розрізняти національні стилі ведення переговорів. Наприклад, американський стиль характеризується енергійністю та професіоналізмом, тоді як в інших культурах більший акцент робиться на побудову тривалих особистих стосунків перед початком справ.
- дотримання місцевого протоколу та етикету: необхідно детально вивчати дипломатичний протокол держави перебування, оскільки норми етикету (наприклад, в африканських країнах, в Індонезії чи Великій Британії) суттєво різняться. Знання «тонкощів дипломатії» допомагає уникнути неприємних образ.
- розвиток кроскультурної компетентності: важливо формувати «мислення зацікавленості» (curious first mindset) – замість швидких висновків шукати культурне підґрунтя певної поведінки чи реакції.
- активне слухання та емпатія: використання технік активного слухання (перефразування, уточнювальні запитання) дозволяє мінімізувати непорозуміння, викликані культурними фільтрами.
- використання культурної дипломатії як «м'якої сили»: дипломати мають використовувати культурні заходи (мистецтво, освіта) для формування позитивного іміджу своєї країни та подолання стереотипів.
- урахування культурних вимірів (dimensions): слід зважати на такі фактори, як дистанція влади, індивідуалізм проти колективізму та ставлення до часу в країні перебування.

Практичні професійні поради для дипломатів здобувачів вищої освіти у сфері міжнародних відносин та практичної дипломатії у 2026 році: 1) попереднє навчання та тренінги: проходження спеціалізованих курсів із кроскультурного менеджменту та міжкультурної комунікації. 2) аналіз невербальних сигналів: урахування жестів, міміки та дистанції між співрозмовниками, що є специфічними для кожного етносу. 3) інклюзивність та толерантність: сприяння інклюзивному діалогові, що поважає людську гідність та права людини через призму культурних цінностей. 4) використання цифрових інструментів: адаптація цифрової дипломатії до мовних та культурних нюансів онлайн-середовища.

Кроскультурні та етнокультурні особливості є важливим чинником та інструментом ефективної діяльності дипломатів у сфері двосторонньої та багатосторонньої дипломатії в умовах глобалізованого світоустрою XXI століття.

1. Ціватий В. Г. Інституціональний вимір зовнішньої політики у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України (теоретико-методологічний аспект). Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: Збірник наукових праць / Інститут історії України НАН України. Випуск 16. К., 2007. С. 80-93.
2. Ціватий В. Г. Публічна дипломатія: традиції, тренди та виклики (досвід і пріоритети для України). Зовнішні справи. 2014. № 6. С. 32-36.
3. Розумна О. П. «Несмілива» культурна дипломатія. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. К.: НІСД, 2017. Розділ 8. Підрозділ 8.2. С. 241-245.
4. Най Джозеф С. Нова публічна дипломатія. День. 2010. № 28. 18 лютого.
5. Смаглій К. Нова доба публічної та культурної дипломатії України. Агора. Науковий журнал. 2016. Вип. 16. С. 5-10.
6. Ціватий В. Г. Інституціональна історія та особливості української ідентичності як фактор формування сучасної парадигми розвитку суспільства: теоретико-методологічний, міжкультурно-регіональний і практичний дискурси сучасної дипломатичної системи та моделі дипломатії України. Формування сучасної парадигми розвитку суспільства: Колективна монографія. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. Розділ 2.3. С. 51-79.
7. Ціватий В. Г. Дипломатія і підготовка дипломата XXI століття: традиції, інновації, моделі. Науковий вісник Дипломатичної академії України. Науковий журнал. К., 2004. Вип. 10. Ч. I. С. 11-31.
8. Ціватий В. Г. М'яка сила («soft power») і модель публічної дипломатії Європейського Союзу XXI століття: міжнародно-політичний і регіональний аспекти. Нотатки сучасної науки: електронний мультидисциплінарний науковий часопис. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2023. Номер 9. С. 13-15.

9. Diplomacy for Professionals and Everyone (Diplomatic Studies, 20). Alisher Faizullaev. Brill-Nijhoff, 2022. 324 p.
10. Tsviatyi V. Integration Diplomacy and Paradiplomacy as an Institutional Toolkit for the Implementation of Interstate Cross-border Cooperation and Cross-border Security: the European Experience of Ukraine (2014-2020). Știința politică și administrativă: provocări globale, soluții locale, conferință științifică internațională. Chișinău: UNU, 2021. С. 181-190.
11. Ціватий В. Г. Стратегічне планування в дипломатії та регіональні особливості системного аналізу міжнародних відносин в умовах мондіалізованого світоустрою ХХІ століття: інституціональний і трансформаційний дискурси. *Гуманітарний корпус. Випуск 52*. Київ: ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2024. С. 38-43.
12. Ціватий В. Г. Дипломатичний протокол, церемоніал та етикет міжнародної ввічливості. Київ, 2026. 396 с.
13. Гуменюк Б. І., Мартинов А. Ю. Футурологія міжнародних відносин. Київ: «Українські пропілеї», 2025. 376 с.
14. Ціватий В. Г. Міграційна політика України та українська трудова міграція в ХХІ столітті: інституціональний і стратегічний дискурси в контексті поширення пандемії COVID-19. Migration Policy of Ukraine and Ukrainian Labor Migration in the XXI century: Institutional and Strategic Discourses in the Framework of the COVID-19. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2021. №18. С. 09-12.
15. Ціватий В. Г. Культурна дипломатія та інституціональні традиції європейського гуманізму доби Середньовіччя і раннього Модерного часу: креативний, політико-дипломатичний і трансформаційний дискурси. Креативний простір: електрон. наук. журн. 2023. № 11 (XI). С. 37-40.
16. Ціватий В. Г. Концепт «Дипломатична гурманістика» як новий напрям інституціональних досліджень історії та сучасної моделі гастрономіки (історії їжі): міжнародно-політичний і теоретико-методологічний дискурси. Гуманітарний корпус: [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії]. За ред. С. С. Русакова. Випуск 49. Київ: ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2023. Випуск 49. С. 21-27.
17. Ціватий В. Г. Модель дипломатії Європейського Союзу та пріоритети зовнішньополітичної стратегії ЄС (1961-2022 рр.): економічний і соціокультурний дискурси. Гуманітарний корпус: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії. Вінниця-Київ: «ТВОРИ», 2021. Випуск 42. С. 119-122.
18. Teosa V., Matsaberidze M., V. Tsviatyi V. Eastern Europe. Regional Studies: monograph. Chișinău: USM, 2017. 355 p.
19. Berridge G. R. Diplomacy, Third Edition: Theory and Practice. Palgrave Macmillan: Basingstoke and New York, 2022. 6th edition. 240p.

УДК 821.161.2

Вакулович Лариса Леонідівна

ORCID: 0000-0003-2189-6275

Національний університет фізичного виховання і спорту України

КУЛЬТУРА УСНОГО МОВЛЕННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглянуто питання культури усного мовлення в умовах цифрової комунікації в аспекті викладання курсу «Українська мова за професійним спрямуванням». Проаналізовано особливості професійного усного мовлення в онлайн-середовищі, зумовлені використанням відеоконференцій, дистанційних нарад, онлайн-презентацій та цифрових освітніх платформ, а також розглянуто причини порушення мовних норм у професійному усному мовленні студентів нефілологічних спеціальностей та окреслено шляхи формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців. Ключові слова: українська мова за професійним спрямуванням, культура усного мовлення, цифрова комунікація, професійна комунікація, мовна норма.

Цифровізація сучасного суспільства суттєво впливає на характер професійної комунікації. Значна частина усного спілкування нині реалізується в онлайн-форматі: під час відеоконференцій, дистанційного навчання, вебінарів, онлайн-нарад. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема культури усного мовлення фахівця, адже мовлення є важливим показником професійної компетентності та комунікативної культури.

У межах курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» формування культури усного мовлення передбачає оволодіння нормами літературної мови, умінням добирати мовні засоби відповідно до професійної ситуації та дотримуватися мовленнєвої етики. Цифрове середовище, з одного боку, розширює комунікативні можливості, а з іншого – сприяє спрощенню мовлення та зниженню мовленнєвої відповідальності.

Мета статті – проаналізувати особливості культури усного професійного мовлення в умовах цифрової комунікації та визначити основні напрями її формування у процесі викладання української мови за професійним спрямуванням.

Культура мовлення трактується як володіння нормами літературної мови та здатність ефективно використовувати мовні засоби відповідно до комунікативної мети й ситуації спілкування. Усне професійне мовлення характеризується нормативністю, логічністю, точністю, доречністю та етичністю.

У цифровій комунікації усне мовлення набуває нових рис, поєднуючи елементи усної та писемної форм. Це зумовлює появу гібридних жанрів професійного спілкування, що потребують особливої уваги в навчальному процесі.

Професійне усне мовлення в умовах цифрової комунікації має низку специфічних ознак. Серед найпоширеніших проблем варто виокремити порушення орфоепічних та акцентуаційних норм, надмірне використання розмовної лексики, іншомовних запозичень, спрощення синтаксичних конструкцій. Часто спостерігається вплив писемної мови соціальних мереж на усне мовлення, що негативно позначається на його якості.